

FRANJEVAČKI
MUZEJ I GALERIJA
GORICA – LIVNO

FRANJEVAČKI
MUZEJ I GALERIJA
ŠIROKI BRIJEG

2. 3. – 2. 4. 2022.

OTVORENJE:
2. OŽUJKA 2022. U 19 SATI

Mato Kaić – Od hobija do povijesnoga mementa

Mato Kaić, prvi fotoamater iz Livna, pripada uglednoj starogradskoj obitelji koja je na prijelazu XIX. u XX. st. bila pokretač kulturnoga života maloga mjesta, a svojom je svestranošću širila intelektualne horizonte grada Livna te ga time uvelike približila kulturnoj klimi Europe.

Svaki naraštaj Kaića ostavljao je snažne, prepoznatljive pečate u povijesti grada. Bili su sposobni trgovci, vrijedni obrtnici, zemljoposjednici, hotelijeri, gradonačelnici, svećenici, učitelji, vlasnici brojnih i lijepih stambeno-poslovnih zgrada, pokretači mnogih vrijednih akcija u gospodarskom i kulturnom životu grada. Kaići su bili među inicijatorima, utemeljiteljima i članovima svih hrvatskih društava u Livnu. Velik su doprinos dali za osnivanje Hrvatske čitaonice 1891. u Livnu, koja je bila prva hrvatska čitaonica u BiH. Prvi su osnovali tiskaru 1903. i bili prvi fotoamateri u Livnu.

U vremenu kada fotografija nije bila široko dostupan i jeftin, nego elitistički medij i kada je stupanj tehnološkoga razvoja fotografije zahtijevao vrhunsko fotografsko znanje i vještinu, Mato je Kaić u društvenoj sredini koja je još uvijek živjela isključivo od poljoprivrede sam iz knjiga izučavao proces fotografskoga umijeća i ostavio kulturi Bosne i Hercegovine svoj vrijedan fotografski memento.

Prva sačuvana fotografija, datirana 5. lipnja 1902., prikazuje obitelj Matina strica Stipe. Prema tome pretpostavljamo da je svoju kameru nabavio iz Beča otprilike krajem 1901. ili početkom 1902. godine. Od prve fotografije iz 1902. godine pa do početka 1940. Kaić je nosio sa sobom fotografski aparat i bilježio svakidašnji, a opet njemu zanimljiv prizor ili postojeći trenutak. Kaićeva kći Vojislava Voja poklonila je Franjevačkome muzeju i galeriji Gorica – Livno 327 staklenih ploča koje svjedoče o svakidašnjem životu s početka XX. st. u BiH i Dalmaciji. Između tih 327 negativa i pozitiva na staklu koji su pohranjeni u zbirci na Gorici sačuvana su i 33 staklena dijapozitiva u boji. S obzirom na to da su negativ i pozitiv na staklu različitih dimenzija, detalji i pojedinosti nekih fotografija mogli su se raspoznati tek nakon digitalizacije.

Svojim fotografskim hobijem zabilježio je i time sačuvao jednu povijesnu etapu Livna, povijesne događaje, njegove suputnike, iščezle običaje, krajolike i arhitekturu grada. Ipak, rezultat Kaićeve amaterske fotografije nije samo značajna dokumentaristička fotografija jednoga vremena, nego i umjetnička fotografija koju je neki fotoamater postigao. Bit dobre fotografije svakako nisu samo savršeno posloženi tehnički elementi, nego spoj znanja i duhovna stanja fotografa čija su djela preslika njegovih osobnih promišljanja i emocija.

Kaićeve fotografije iskazuju njegov istančan osjećaj za izbor motiva i postojeći trenutak kao i izvanredan smisao za kompoziciju. Njegova fotografska bilježenja bliže okolice i fotografski dojmovi s putovanja, koji „zbilju pretvaraju u svojevrsnu metaforu – poeziju“, presvučeni su već patinom prošlosti. Gotovo sve fotografije ispunjene su emocionalnim nabojem kojim bude uspomene na prošla vremena. Kaić izabran kadar

pretvara u svoju priču - toplu i ugodnu. On tako brižljivo odabire trenutak da je teško govoriti o pukim slučajnostima, nego da je riječ o vrsnoći metiera.

Gledati fotografije Mate Kaića znači ostati prikovanim za jedinstvene i neponovljive prizore s početka XX. stoljeća. Svaka fotografija, ispunjena autorovim intimističkim nabojem, potvrđuje velik trud da se pronađe kadar i tako predloži vlastita zbilja. Razigrane sjene koje u crno-bijelim valerima prenose titraje podnevnoga povjetarca pretvorile su sasvim običnu scenu u idilično bezvremensko postojanje. Cvjetne livade sa stadima ovaca i marljivim ratarima pridonose ispunjenosti kompozicije u kojoj nije ništa suvišno. Kaićeve fotografije istodobno ukazuju i na njegovu temeljnu preokupaciju svojim gradom i sugrađanima. Otimajući zaboravu sudbine i vrijeme u kojem je živio, u svakom se detalju zrcali ne samo autorov identitet nego i identitet njegova ozemlja.

Portreti članova obitelji, sugrađana ili slučajnih prolaznika snimljeni su vještim fotografskim okom i nepogrešivim smislom za kadar, kompoziciju i atmosferu. I kad prikazuje putnika ovjekovječena s leđa, osjeća se neka toplina i povezanost fotografa s njima koji nekamo odlaze. Moglo bi se reći da je Mato Kaić bio majstor „atmosferične“ fotografije. Njegove su snimke ispunjene emocijom, zrače toplim porukama, iskrene su i komunikativne.

Radi lakšega prikaza Kaićeve fotografskog opusa, fotografije su tematski svrstane u nekoliko žanrova: pejzaž, vedute, ljudi, genre, s Jadrana i životinje. Snimljeni krajobrazi preslika su bliskosti i neposredne povezanosti s određenim ozemljem. Nižu se prizori uz rijeku Žabljak, krajobrazi uz rijeku Sturbu, sela u Livanjskom polju... Kaića inspiriraju prostranstva kraškoga polja okružena planinskim masivima Dinare, Cincara, Golije, njihovi skriveni zakutci, beskraj neba, planinski visovi Malovana s njegovim vrtacama i šumskim predjelima Koprivnice kod Bugojna.

Pojedini krajolici, npr. pješčani sprudovi uz obalu Sturbe na Karjanima, ostali su do dandanas nepromijenjeni, no iščezli su mnogi prizori neokrnjene prirode kao i negdašnji ritam života. Kameni sokak staroga grada Livna, zapisan u starim „defterima“, memoriran je objektivom Mate Kaića i drugih onodobnih fotografa te ovjekovječen kistom fra Anđela Kaića i na taj način ostao sačuvan. Stare oronule kamene kuće slamnatih, drvenih ili kamenih krovova te srušeni stari mostovi svjedoci su prolaznosti i neumoljiva protoka vremena.

Kaićeve genre scene svjedoče o životnom bilu ljudi s početka XX. stoljeća. One nam predočavaju način odijevanja naših starih, tradicionalnu seosku i gradsku nošnju, scene oranja volovima i konjima, prizore s pazara i poplavljenog Livanjskoga polja, način transporta i svakodnevnih poslova, osmijehe dječaka kod društvenih igara čiji ljubimac nije bio samo pas ili mačka, nego i svinja. Slučajni prikazi svakodnevnoga života imaju posebnu draž što se može vidjeti i na fotografiji oranja volovima koja prikazuje orača uz pratnju kćeri koja zajedno s njime gura plug. Takvi prizori istodobno ukazuju na istančan senzibilitet fotografa i njegovo nastojanje u isticanju jedinstvenih prizora. Istinitost je temelj Kaićeve estetske forme. Kaićev Sijač neodoljivo podsjeća na Milletova Sijača, no za razliku od Milletova, Kaićev ne naglašava turobnost svakodnevice, već samo zbilju.

Posebno se ističu one fotografije na kojima je čovjek glavni motiv. Portreti sugrađana ili obitelji kao i prekrasni krajobrazi kojima je šetao izdvojene su teme njegova opusa. Kaić je poput vrsna slikara znao uloviti emociju svoga modela ili božanski trenutak postojećeg. Posebnu dimenziju dobiva Kaićeva fotografija s čovjekom u glavnom kadru: Na vratima, snimke lokalnih zanatlija i trgovaca, Razbibriga, scene prijatelja u čamcu, u automobilu, Partija biljara u hotelu, u kavani, osmjesi slučajnih prolaznika, Misari, Didove priče na Sturbi. Iako je riječ o svakodnevnim scenama, one djeluju magično.

Zahvaljujući sačuvanim snimkama iz Dalmatinske zagore i s Jadrana, upotpunjuje se i slika društvenoga života grada Splita: Prizor iz splitske gradske luke, Prizor s Peristila. Prekrasni prizori sa Sinjske alke i iz Rijeke dubrovačke, uhvaćeni u svojoj svakodnevicu, nesvjesni da ih je zabilježilo precizno oko jednog Livnjaka, spontane su putopisne fotografije s Jadrana: Pralje iz dubrovačke okolice, Sustjepan u Rijeci dubrovačkoj - Leuti bacaju mreže, Istovar u Mokoaići.

Fotografije životinja, poput Borba pijetlova, Pernata rapsodija u dvorištu, Razigrana maca i njezina vlasnica, iskazuju fotografski talent livanjskoga amatera koji iz obične situacije uvodi gledatelja ili u bajkovit prizor ili u neizvjesnu dramatičnu situaciju.

Sva kretanja u europskoj fotografiji preslikala su se na ovaj ili onaj način i na područje Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Obrtnička fotografija na ovim prostorima nije dosegla razinu atelijera koji su u doba secesije djelovali u velikim kulturnim središtima Europe, s iznimkom opreme fotografija, koja se, uostalom, i nabavljala iz Beča. Poledine kartona, na kojima se tiskalo ime fotografa, bile su izvedene u duhu najboljeg secesijskog grafičkog dizajna s karakterističnim asimetrijama i finim povijenim linijama. Uz secesijski karton ili okvir, secesija je na tim fotografijama prisutna uglavnom preko modne odjeće, kostima, frizura i šešira. Svakako da se sve značajke stila i vremena doslovno ne očituju na fotografiji Mate Kaića, no nova su saznanja i ukus vremena dolazili i u male sredine poput Livna. Utjecaj secesije uočljiv je na portretima gradskih obitelji iz Livna, ponajviše u odjeći i frizurama. Autentične su fotografije one koje prikazuju spoj tradicionalne bosanske kulture i novih utjecaja sa Zapada.

Mato Kaić – Svjetlopsi pod bosanskim nebom

2. 3. – 2. 4. 2022.

Nakladnik: Franjevački muzej i galerija Široki Brijeg, 88220 Široki Brijeg, E-mail: franjevačka.galerija@gmail.com, Web stranica: www.fmg-sb.com; Naklada: 100 primjeraka